

קופסה שחורה

מאת
נמרוד אביעד¹

S.A. Cole *Suspect Identities: A History of Fingerprinting and Criminal Identification* (Cambridge, Mass., 2001)

עם שובו, לאתר שנים של היעדרות, של האדם הטוען כי הינו מרטין גר, הוטלה על שתי ערכאות משפטיות משימה ראייתית סבוכה: אימות זהותו של אדם. היעדרותו של מרטין גר מחיי הקהילה הקטנה שאליה השתייך שנים קודם-לכן פערה פער בדפוסי הזיכרון של בני משפחתו ושכניו. דפוסי זיכרון אלה שימשו דרך קבע לאימות זהותם של הסובבים, והספיקו ברוב המקרים לביצוע משימה זו בשל היקף הקהילה המצומצם. אולם עם המעבר לקהילות עירוניות מפותחות, החלו הפרטים להיתקל באותו קושי שהציב מרטין גר על בסיס יומיומי. תחלופת האנשים בעידן החדש גברה וריכוזי האוכלוסין גדלו. זיכרון בלבד כבר לא היה יכול לשמש אותם פרטים בחיפושם אחר ודאות. נוסף על כך, הניידות האישית ההולכת וגדלה הובילה למצב שבו המדינה המודרנית המתגבשת התקשתה לברר באופן ודאי מיהו "אויב" ומיהו "ידיד", וכך הציבה במרכז פעילותה הביורוקרטית את משימת הזיהוי האזרחי והפלילי.

הצורך בזיהוי מדויק העמיד עד מהרה שיטה שהתבססה בתרבות הפופולרית כשיטה המהימנה ביותר בנמצא. טביעות האצבעות של אדם, כך נראה, הינן ייחודיות, ולכן הן יכולות לשמש כאמצעי הזיהוי המושלם שיקשר בין גופו של אדם לזהותו. הנהת-יסוד זו, בשילוב עם דרכן ההיסטורית של טכנולוגיות זיהוי אחרות, מוכרות ועלומות כאחת, עומדות לבחינה במסגרת ספרו של סיימון קול (*Suspect Identities*, Simon Cole).

בציירו נרטיב היסטורי מרתק, קול מתאר כיצד בהפכה טכנולוגיית הזיהוי באמצעות טביעות אצבעות ל"קופסה שחורה", מונח המתאר בפיהם של סוציולוגים של טכנולוגיה תהליך שבו מנגנון טכני נעשה מובן מאליו. תהיות באשר לפעולתו הפנימית מפסיקות לעלות, והנחת-היסוד שעליהן הוא מבוסס נעשות עובדות מוצקות. באמצעות תהליכים אלה קול בוחר לטפל ביחסיה הגומלין המרתקים בין תחומי הטכנולוגיה, המדע, המשפט והתרבות הפופולרית, תוך הכוונת הזרקור אל שיטות לזיהוי פלילי, ובראשן טביעות אצבעות. קיומן של "קופסות שחורות" בתרבותנו, גורס קול, מהווה עדות סמויה למידת ההשפעה של טכנולוגיה על אורת חיינו, ומייצג את הקלות שבה אנו מוכנים לוותר על עקרונות אנושיים בסיסיים תחת כסותה של "ודאות מדעית".

ציקר הספר משלב, כאמור, ניתוח היסטורי של התהליכים שעברו שיטות לזיהוי פלילי

1 חבר מערכת ותלמיד לתואר בוגר, הפקולטה למשפטים ותוכנית הלימודים הכלליים והבינתחומיים, אוניברסיטת תל-אביב.

התפתחות הוזהו הפלילי באמצעות טביעות אצבעות והתבססותן כטכנולוגיית הוזהו השלטת בעולם. בתלם זה של הספר קול פונה בעיקר לאבחון הפרופסיה ולסקירת האנשים שהאחריו התחמלשות הטכנולוגית. הוא מראה, באמצעות שימוש בסיקה ונפרוטוקולים מכוננים מקצועיים, עד כמה היו הוריוזים בין פלוגים שונים במקצוע מוזהוים לשינויים שצמחה הטכנולוגיה ולדרכי השפעה על הציבור. הוא מסביר, למשל, כיצד הצליחו חוקרי טביעות האצבעות לשוחך את הטכנולוגיה ולהוכיח את מהימנותה באמצעות הוזהוים פרישמות בבית-המשפט ומחצה ליו. כך יכלו המומחים להסיח את השומה-הלכ הציבורית ואת ביקורתן של בית-המשפט אל הטכנולוגיה עצמה, ללא שום הסתייגות מיכולתם ההוזהוים המהנה. הטכנולוגיה לא התקשתה לבסס עצמה כמהמהה להלטיח, וההוזהוים הצליחו לפיכך לקבל מלפד של מומחים בלתי-מצוערים וניסרליים בבתי-המשפט, אך שהם מהוזהוים משתנה ברור במידת הצלחתו של הוזהו ויאף חלק אינטגרלי-מרישיות האכיפה.

הישגו המהשים ביותר של קול הוא הצלחתו בוויהיית צלילה שמתבטת לכדי מרישם להצהרה של כל טכנולוגיה צת-דית של וזהו פלילי. באמצעות הנרישכ הוזהוים שחוא מציג, תקורא יכול להוות חסריש הזה לגורלן של פליל טכנולוגיות הוזהו מן הצבר, חסריש שהוזהו אצתן בהוזהויות למצבן של טכנולוגיות הוזהו הנורחות: טביעות אצבעות וזהו גנטי, התמיש הזה שקול מצב טוב בעיקר סביב הוזהו הציקש בין שלישת שימושים מלשיים ציקריים: השימוש הפרונוי (Forensic) – המבקש לקשור מצשה פלילי מסיים לגופו של פושע מסייב השימוש הארכיאי (Archival) – המבקש להיב בין גופו של פושע מסיים לצעמו על פני ונון ומרחבי השימוש הדיאגנוטי (Diagnostic) – המבקש לקרוא סימנים לפעילות פלילית פוטנציאלית מן הגוף עצמו. גורמיו של קול, מידת הצלחתה של טכנולוגיית וזהו כלישתי תלתיי ביכולתה לכוון אל כל שלישת המרישים, קול מצביע על כך ששימושי הבראשיי ביטביעות אצבעות היה רכסי העור אנהורפולוגי. תקויהם של המרישנים היתה שבאמצעות מיפוי מוצלח של אדם, ללאגרי הוצמאים בקצות אצבעותיו, יעלה בידם לגפכ מורה-נכוכים להווחו של אדם, ללאגרי הגנים שממנו ינק ולכילות נטיות שונות המסוגלות באישיותו, ביניהן מוזהונו לפעילות פלילית, שימושי כה בטביעות אצבעות השוליות בעוצמה בעידן הגנטי שבו אני תיים.

ההוזהוים הרב בין רעיונות אלה לרעיונות השוליות בעוצמה בעידן הגנטי שבו אני תיים, בספרו את סיפורן הוזהוים לייצר קשרים מהוינים בין הגוף הביולוגי, האדם ממאד את נטיונותיו הוזהוים לייצר קשרים מהוינים בין הגוף הביולוגי, האדם האנהורפולוגי ופשינו. הוא מראה כי כוחה של טביעת האצבע בהגשמה הווחנו מתפרש מערב לתפקידה באלים בבית-המשפט, אכן, ארכיוני טביעות האצבעות קובעים את מידת העוצה שייגרו על הפושע, טביעות אצבע משמעות במקרים של הווח במחלוקת ולשם מציאת הווחו של מה בלתי-מוחה, אולם מחמת לפני השטה, וזהו באמצעות טביעות האצבעות השריש בהרבווחנו את התפיסה שלפיה אישיות הוזהו ביולוגית, העיקן שרפיו האנהורפולוגיות שלנו מבטאת בייחודנו הגשימי. זו המווחה של טביעות האצבעות המשפיעה על כולנו, אווחים מהוינים כפשיים.

בעודנו נמצאים במירוץ לעבר עידן הוזהו הגנטי ולנוכה השיפת שעריות רבות בוויהי פלילי באמצעות טביעות אצבעות, ספרו של קול מצליח לטוות ברשיב מחקן לאמונתנו

לכן אמצע המאה התשע-עשרה, הנרישכ הוזהוים שבתר המתרב להציג משלב שימושי נרחב במקורות ראשוניים, תוך תיכולת הוזהו במקורות משוניים, סווינולוגיים ופילוסופיים, קול מעוניין להתייש בכל צעד ושעל במחקרו את הקשיים הבלתי-נימנים להמהה בין מאבקם פוליטיים ברוג הביורוקרטי, ובעיקר ברוג המקצועי, לבין הרכיב שבתן "נכוחים" הטכנולוגיה השלית והאופנים שבהם טכנולוגיה זו מוזהוית לתועלת הציבור. קול מראה, למשל, כיצד צלוח כלכלית מוכנה ואורד הדי-מורה, ולא כסיס מרעי שיוחס בהמהלה דווקא לטכנולוגיות מתחרות, הקינו לטכנולוגיה של טביעות האצבעות את מעמדה העיקר בעיני השליטות.

בהציבו את טביעות האצבעות כשחקן הראשי במהות, קול מעוניין להראות, על פני נקודות ציון היסטוריות בעלות משמעות ובאמצעות ניתוחים השוואתיים על כסיס לאומי ותקופתי, כי הקניעה שלפיה "אין נמצא שתי טביעות אצבעות הווח לתושין", קביעה שצודנה עומדת בכסיס ההכרוני הקולקטיבי של המברה בימינו, לא הוכחה משולם באופן מרעי, פושייתי, כך, הודך שבה אומצה טכנולוגיה פסודו-מדעית זו היתה רצופה קרבות מורבי הוזהוים כנגד טכנולוגיות הווח אחרות, ובעיקר כנגד כשליה הפרודרדורליים שלה. קול לוחח אסירי שהקרב החשוב ביותר מנקודת מבטה של מרישתי הצדק, הקרב על מהימנותה המדישית של טכנולוגיית וזהו שהתפקדה להכריע גורלות, לא נוהל עד לאחורונה.

בסיפור חובק-עולם קול מעלה מן האוב את הצבר המשכה של טכנולוגיית לוויה פלילי, החל ביצילים ומידות קפדניות של הגוף האנושי וכלה בטביעות אצבעות ואפיון גנטי (DNA). קול מוחח את ראשיותה של השיטה המודרנית לוויה פלילי באמצעות טביעות אצבעות במדינה הביורוקרטית של המאה התשע-עשרה וכשפאמה לעיקוב אחר ולפקח על ניקיות הולכת וגוברת של אוכלוסיית מגווחת שמוצע או מוצאן האנושי עשו אותן השווחות בעיני השלטונות. נוסף על כך קול מאחר את החיבור בין פילוסופיות צרישה מודרניות, שקופיות בכסיסן, לבין הצורך לברר את מידת היציריביים (ההדדיות הווחת נגשיש של כל עבריין. צבר הפלילי של פושע גובש באמצעות מאגרי מידע צענומים שהחלו מתגשיש במחצית השנייה של המאה התשע-עשרה, תחילה על כסיס שיטה הוזהו האנהורפומטרית (מרידת הגוף) ולאחרי-מכן על כסיס טביעות אצבעות. לאחר שההכרר צבר הפלילי, נפסק לפושע עונש "תפור למידותיו" שהופעל באמצעות "מתקני השירקים" החדשיים, מהגווחים אלה סימנו את סופה של הפינולוגיה

הקלסית שהתאמה את מידת העונש לחומרת העבירה.

לכל אורך הספר קול צולל לפרשיים טכניים מוזהוים שהקורא נכנס באמצעותם לנכבי עולמו של חוקר במערכת הוזהו הפלילי, עד לבקידה שבה הוא מפנים את החליץ הוזהו שמתחלתו ועד סופו. מערב לשאלות המוצלולוגיות והפילוסופיות שקול מספיל כהן, נראה כי הוא מעוניין בראש ובראשונה להעביד את סיפורן של שיטות הוזהו השונות ואת התקטיקה הטובת אותן. כך תקורא יכול ללמוד על האופן המדויק שבו נמדוד כל חלקי גופו של עבריין במאה התשע-עשרה עד ליצירת מיין "דיוקן מדוב" שלו, שנועד לכשא את מידת גופו של הכפריין באמצעות אותיות ומספרים, או לחלופין על הודך שבה חוקר טביעות אצבעות מבהין בין תכליש אישי אחד לאחר.

בעיצומו של הסיפור, קול ממקד את עדישתו ופונה לתיאור משופע בפרשיים של

כרכי כתבת העת 'פעילים'

- כרך א, תשי"ז - עורכים: ליאון שלף וי"ל ואליעזר לדרמן;
 כרך ב, תשנ"א - עורכים: ליאון שלף וי"ל ואליעזר לדרמן;
 כרך ג, תשנ"ג - עורכים: ליאון שלף וי"ל ואליעזר לדרמן;
 כרך ד, תשנ"ד - עורך: ליאון שלף וי"ל;
 כרך ה, חוברת 1, תשנ"ו - עורך: אנדרי מרמור;
 כרך ה, חוברת 2, תשנ"ו, "מוסד היוצץ המשפטי לממשלה" - עורך: אנדרי מרמור, עורך אורח;
 כרך ו, תשנ"ח, "מיון ומינויות במשפט הפלילי" - עורך ראשי: אנדרי מרמור, עורך אורח;
 רון שפירא;
 כרך ג, תשנ"ט, "משפט וחברות" - עורך ראשי: אשר מעוז, עורך אורח: אלון הירל;
 כרך ה, תש"ס, "משפט ופוליטיקה" - עורך ראשי: אשר מעוז, עורך אורח: גד בודלני;
 כרך ט, תשס"א, "משפט, צבא וחברה" - עורך ראשי: אשר מעוז, עורכת אורח:
 דפנה ברק-אדן;
 כרך י, תשס"ב, "משפט ואליומיה" - עורך ראשי: אשר מעוז, עורכת אורח:
 ליאורה בילסקי.

העיונות במתמנותה של הטכנולוגיה ולעורך מבט ביקורתי במפקדת של יו במגדרת
 האני של כל אחד מאותנו.
 כאפילו, קול מראה כיצד טכנולוגיות ערכיות נוטות לעדער את תפיסתנו חביסית,
 הדואה בגופנו המשמי ביטוי אחיר ויציר לוחתנו האישית. תפיסת זו היא שחולידה את
 של הטכנולוגיות שניסו לקשר בין תותו של אדם לגופו, אולם בעת שבה בני-אדם
 מתחילים להתייחס לאיברי גופם כאל משאבים בלבד, בעת שבה האיברים שאנו נוזלים
 עימם נתפסים רק לבררת-המחלה של שלמותנו המופנית, מעניין לשאול עד כמה תפיסות
 אלה ייוותרו נצורות כפי שהן טבועות כיום בשכלנו-הישר.